St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Faculty of Economics

ИКОНОМИЧЕСКИЯТ ПОТЕНЦИАЛ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

ECONOMIC POTENTIAL AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL INEQUALITIES IN BULGARIA

Мария Димчева
Maria Dimcheva

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Abstract: The report examines the economic potential of Bulgaria's regions as a tool for overcoming inequalities. The study addresses the concept and types of economic potential—natural, human, infrastructural, innovative, and productive. It examines how leveraging these can enhance each region's economic potential and ensure greater competitiveness. It examines best practices and examples from various regions to demonstrate how practical measures—such as modernizing agriculture, promoting industrial and logistics development, supporting small and medium-sized enterprises, and fostering investment and tourism — can improve conditions. National and regional policies, combined with the efficient use of resources, are crucial for the economy and living conditions in each region. In conclusion, it is made clear that economic potential is not merely a theoretical measure but a practical tool that can reduce regional inequalities and support a sustainable economy.
Keywords: economic potential; regional disparities; sustainable development; Bulgaria.
JEL: R11

ВЪВЕДЕНИЕ

Темата за регионалните неравенства на територията на Република България е важна за съвременната икономика, защото показва разликите в развитието на отделните части на страната. Наблюдават се съществени различия в степента на развитие между регионите и това води до миграция на населението към големите градове и обезлюдяване на по-слабите региони. Различията в регионите оказват влияние и върху образованието, здравеопазването и инфраструктурата. Затова намаляването на регионалните неравенства е важно за създаването на по-балансирана икономика и развитие.

За намаляването на неравенствата е необходимо да се използва пълният икономически потенциал на регионите. В него са включени природните ресурси, човешкият капитал, инфраструктурата и възможностите за развитие на бизнес.

Основната цел на доклада е да се анализира икономическия потенциал като инструмент за преодоляване на регионалните различия на отделните региони. За постигането на целта се разглеждат същността и видовете икономически потенциал, причините за различията и възможностите за тяхното намаляване чрез политики и стратегии за развитие.

Обектът на изследването са регионалните различия в икономическото развитие, а предметът е икономическият потенциал на регионите и влиянието му върху устойчивото развитие.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Същност и видове икономически потенциал

Икономическият потенциал представлява максималното ниво на резултат, което може да се достигне чрез използването на всички налични ресурси (Taylor & Francis, n.d.). Чрез правилното им използване може да се постигне устойчив икономически растеж.

Икономическият потенциал е важен за развитието на националната икономика, защото характеризира и оценява възможностите на страната за растеж, производство и подобряване на жизнения стандарт. Подпомага икономическото развитие чрез ефективно използване на ресурсите и привличането на инвестиции. Силният икономически потенциал прави страната по-конкурентноспособна и икономически стабилна чрез стимулиране на внедряване на нови технологии и иновации.

В зависимост от наличните ресурси, икономическият потенциал може да бъде разгледан в няколко основни вида: производствен, човешки, инфраструктурен, иновационен и природен. На схема 1. е представена неговата структура. Комбинираното и ефективно използване на видовете икономически потенциал може да постигне устойчиво развитие и намаляване на регионалните неравенства.

Схема 1. Структура на икономическия потенциал
Източник: Разработена от автора

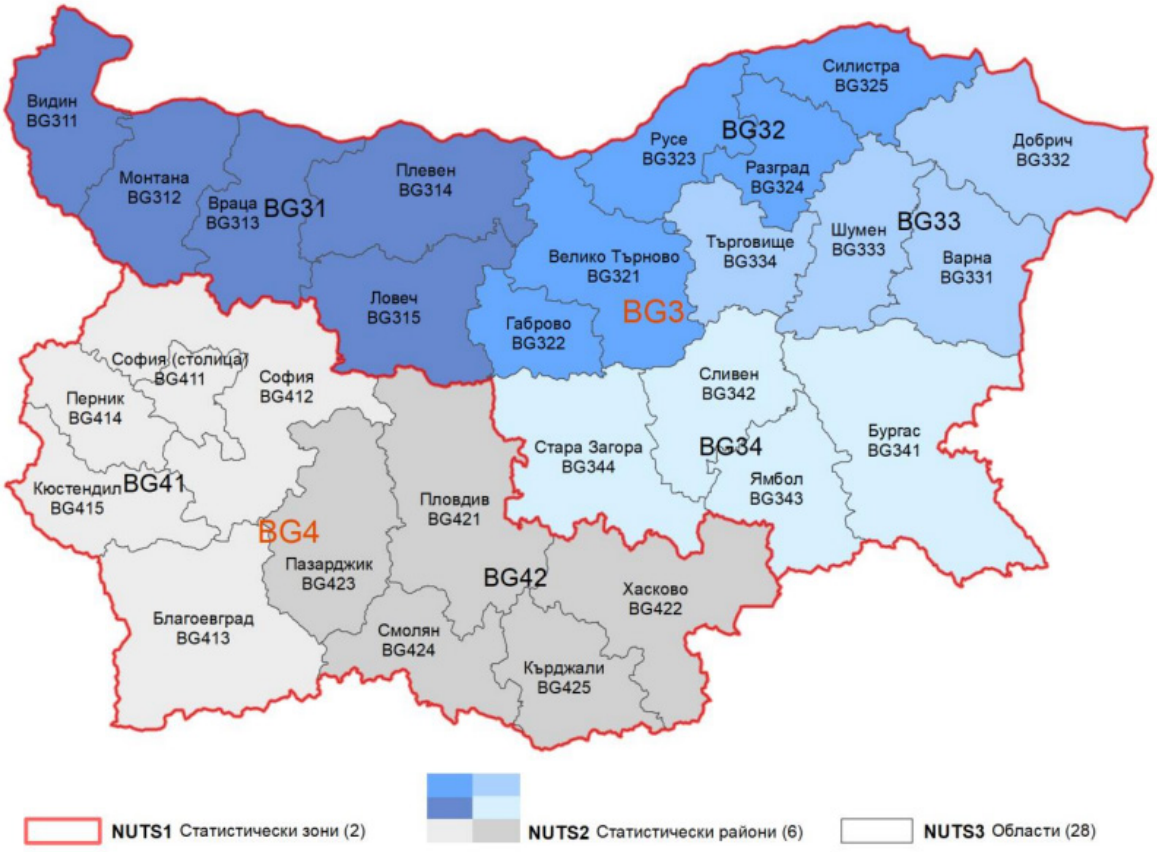
1.1. Форми и причини за регионални неравенства

В литературен план не съществува единно определение за икономическо неравенство в България, поради сложността на явлението и множеството фактори, които го съпътстват. Според Стоянов (2015), разликите в изследванията се обясняват с различните тълкувания на авторите и времевия период, обхванат от техните анализи. Регионалните неравенства могат да се приемат като различията в икономическото развитие, условията за живот, разликата в доходите на населението, инвестициите, заетостта, достъп до образование, здравеопазване и инфраструктурата. Основната причина е местоположението и ресурсите на даден регион, исторически и политически условия, демографски фактори и технологично равнище.

В България съществува дълбоко регионално неравенство. Въпреки това, според данните за 2024 г. страната е близо до средноевропейското ниво, но има неравномерно разпределение на ресурсите и икономическата активност (Nikolova, 2026). Формите на регионалните неравенства са от различен тип – икономически, социални, демографски, инфраструктурни и териториални. Най-честите причини за неравенствата са свързани с природните фактори, които са в региона, икономиката и инвестициите, политиките и регионалното планиране, социалните фактори и географското местоположение.

2. Анализ на регионалните различия в България

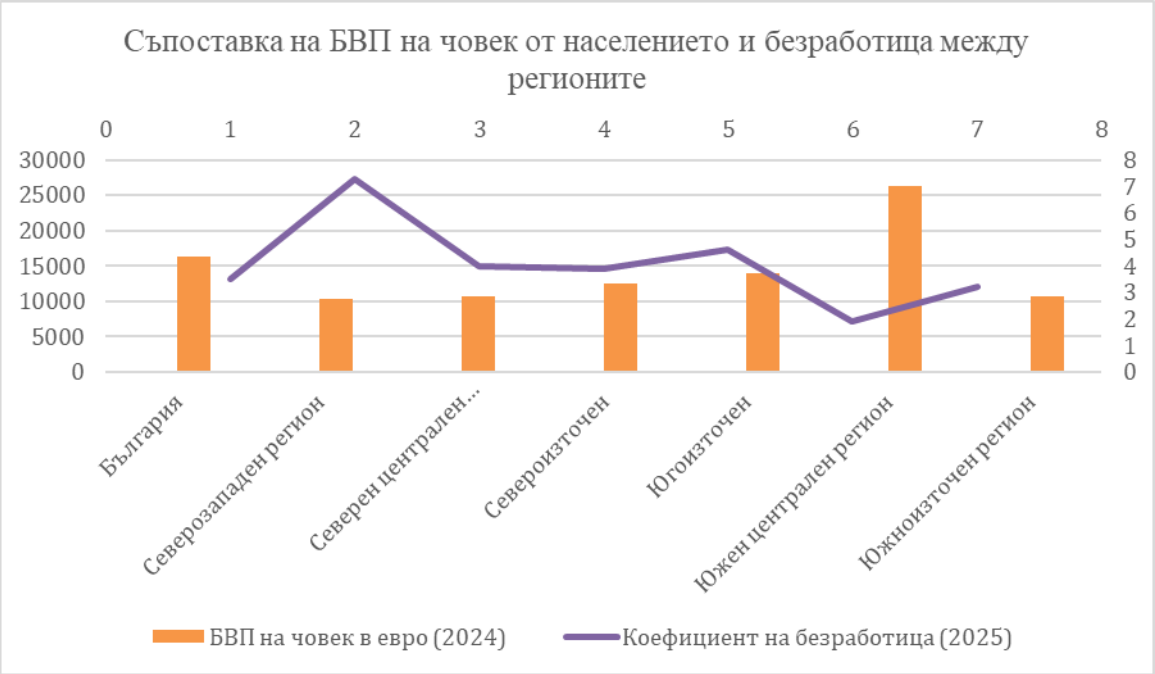
За целите на доклада ще се използва информацията от Заповед № РД-07-24 (2013) свързана с утвърждаване класификацията на териториалните единици.[1] Съгласно европейската класификация на териториални единици България е разделена на шест региона от ниво NUTS 2 – Северозападен, Северен централен, Североизточен, Югозападен, Южен централен и Югоизточен (Фиг. 1.) (NSI, n.d.). Регионите обединяват области с близки икономически, географски и социални характеристики.

Фиг. 1. Карта на териториалните единици за статистически цели (NUTS) в Република България
Източник: НСИ (2019)

Всеки регион има уникален профил спрямо останали. Това разнообразие създава както възможности, така и заплахи. Поради тази причина е необходимо да се използва икономическият потенциал на всеки регион ефективно, за да се изгради устойчиво развитие и да се преодолеят различията между тях.

[1] Държавен вестник, бр. 13, 8 февруари 2013.

Диаграма 1. Съпоставка на БВП на човек и безработицата по региони в България
Източник: Данни от НСИ

Икономическите различия са най-съществените за страната. По данни на НСИ през 2025 г. брутният вътрешен продукт (БВП) на човек от населението за територията на страната достига до 16 265 евро. Най-висок БВП на човек от населението е регистриран в Югозападен регион – 26 307 евро. Това се дължи основно на икономическата дейност в София, ниската безработица и високата вътрешна миграция. Най-нисък БВП е регистриран в Северозападния регион – 10 299 евро, като близки стойности има и в Северен централен (10 676 евро) и Южен централен регион (10 710 евро). Разликата е повече от два пъти по-ниска, което демонстрира по-слаба икономика, малко предприятия, ниски заплати и обезлюдяване (NSI, 2026).

Въпреки това, по данни на НСИ през третото тримесечие се наблюдава увеличение на БВП с 3.2% на годишна база. Общият коефициент на безработица за страната през 2025 година е 3.5% спрямо 2024 г. – 4.2%. Най-висока безработица е регистрирана в Северозападния регион (7.3%), а най-ниска в Югозападния регион (1.9%) (NSI, 2026).

При разглеждане на вътрешната миграция на населението през 2024 г. между регионите общият брой на преселилите се е 96 833 души. Данните са разпределени в два големи макрорегиона – Северна и Югоизточна България (52 429 души), Югозападна и Южна централна България (44 404 души). Най-силна е тенденцията хората да се местят в същия регион. Югозападният регион регистрира най-много преселили се, което може да се дължи на икономическите възможности, наличието на работни места и по-добрите условия на живот в София (NSI, 2025).

Минков (2026) представя интересна и контрастна ситуация в България, при която два от най-крайните резултати в икономиката на Европейския съюз през 2024 г. са в България. По данни на Евростат, Южен централен регион е с най-висок икономически растеж в целия ЕС, като БВП се е увеличил с 11,6%. В същото време, в Югоизточният регион се регистрира сериозен спад от 12,7%. Като така Югоизточния регион става единствения в ЕС с двуцифрено намаление на икономическите си показатели.

3. Възможности за преодоляване на регионалните неравенства

Преодоляването на регионалните неравенства в България изисква целенасочени политики, които са с акцент върху стимулиране на икономическата ефективност в по-слабо развитите региони, особено в Северозападна България. Основна и ключова роля имат стратегиите за регионално

развитие, които включват инвестиции в инфраструктура, подобрвяване нивото на живот и квалификация, развитие на пазара на труд. Огромна роля за преодоляване на икономическите неравенства е насърчаването на малките и средни предприятия чрез политика за облекчаване на административната тежест, достъп до финансиране и стимулиране на иновации може да се създаде нови възможности за устойчив икономически растеж. Програмата „Конкурентоспособност и иновации в предприятията 2021 – 2027“ (2021) подпомага модернизацията на бизнеса и повишаването на неговата конкурентноспособност.

Друг важен момент е използването на пълния икономически потенциал на всеки регион за преодоляване на икономическите неравенства, защото така се търси развитие съобразено с ресурсите и предимствата на всеки регион.

3.1. Северен регион

Районите в Северна България са със силно развито земеделие и би трябвало да се търсят начини и програми за насърчаване и модернизация на селското стопанство, чрез въвеждане на иновации, дигитални технологии и устойчиви практики. Пример за това е финансирането, предоставено на земеделски производители по Програма за развитие на селските райони (ПРСР) с подкрепа на Националния гаранционен фонд, през 2014 г. фермери в региона са получили над 8,3 млн. лева под формата на кредити и са отпуснати 32 заема (Agri.bg, 2014). Чрез селското стопанство може да се помисли и за развитие на преработвателната индустрия и да се добави стойност и нови работни места, което е от изключително значение за задържане на населението.

3.2. Югоизточен регион

Югоизточна България е индустриално развит регион и нейният икономически потенциал би трябвало да се използва чрез обновяване на производствените мощности, насърчаване на енергийната ефективност и привличане на инвеститори. Добър пример е област Бургас, която активно използва европейско финансиране за икономическо развитие. В Индустриален и логистичен парк Бургас се реализира стратегически инфраструктурен проект, финансиран по Национален план за възстановяване и устойчивост. Общата стойност на инвестицията възлиза на 39 млн. лева, като голяма част от средствата са безвъзмездна помощ от ЕС. Проектът е насочен към изграждане на модерна инфраструктура, подобряване на бизнес средата и привличането на нови инвеститори. Чрез него се очаква да се създадат нови работни места и да се повиши икономическата активност (Petkova, 2025). По този начин региона може да се превърне в двигател на икономически растеж и да окаже положително влияние върху съседните по-слабо развити области.

3.3. Югозападен регион

Тъй като Югозападният регион е най-развит икономически, то той може да подпомага останалите региони чрез децентрализация на бизнес, изнасяне на производства и услуги, а също и възможности за сътрудничество между предприятия. Развитието на IT сектора и иновациите може да обхване и други части на страната.

3.4. Южен централен регион

Южния централен регион разполага с добри условия за туризъм, селско стопанство и промишленост. Чрез разработването на тези сектори и подобряването на инфраструктурата може да се създадат устойчиви икономически ниши и да се повиши заетостта. Град Пловдив е пример за успешно развитие на туризъм в региона чрез използването на програми за развитие. В рамките на инициативата Европейска столица на културата 2019 са били реализирани стотици проекти и културни събития с участието на международни партньори. Чрез инвестициите са обновени културни обекти, подобрена е градската среда и са създадени нови възможности за туризъм (Plovdiv.bg, n.d.).

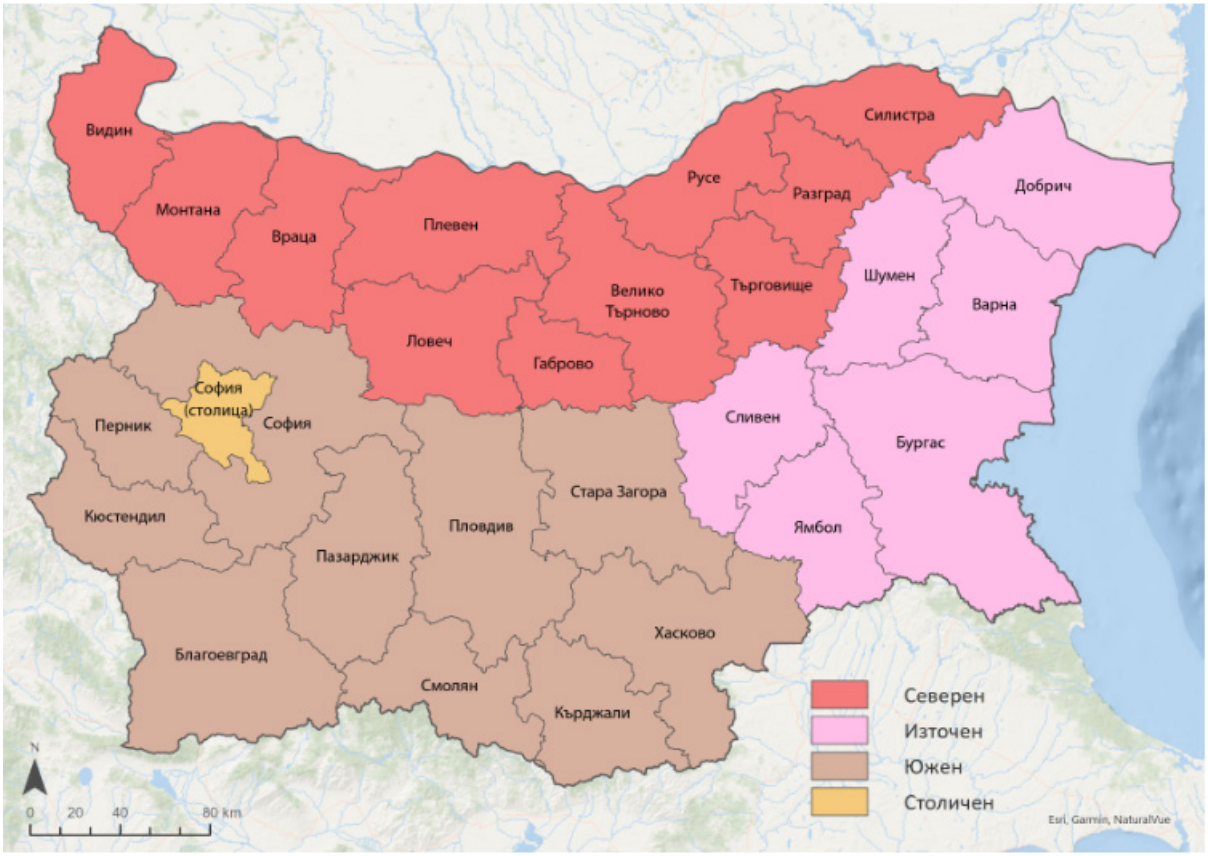
3.5. Североизточен регион

Североизточният регион има потенциал в туризма и морската икономика. Може да се използва чрез развитие на пристанища, логистика и туристически услуги. Това би засилило икономическата ефективност и ще създаде възможности за диверсификация на местната икономика.

Развитието на Пристанище Варна е добър пример за ефективно използване на европейски и национални програми в подкрепа на морската икономика. Предвиждат се значителни инвестиции в размер на стотици милиони евро, насочени към модернизация и разширяване на пристанищната инфраструктура. Тези процеси са свързани с прилагането на програма „Транспортна свързаност“ и инициативи в европейската политика за син растеж. По този начин се цели Пристанище Варна да се превърне в модерен логистичен и транспортен хъб, който да обслужва както националната, така и международната търговия (Economy.bg, 2025).

Ефективното използване на икономическия потенциал на всеки регион изисква координирани политики, насочени към развитие на регионите, подкрепа на бизнеса и инвестиции.

Новото териториално деление на България на ниво NUTS 2 (Фиг. 2.), при което се намалява броя на регионите и София се отделя като самостоятелен регион е задължителна промяна. Целта е да се представи по-реално икономическата картина в страната и по-справедливо разпределение на средствата. Въпреки това, основният проблем не е този и разделението няма да реши структурните проблеми, като липса на инвестиции, обезлюдяване и слаба икономика. Новото райониране може да се приеме като крачка в правилната посока, но не е достатъчно само по себе си. За преодоляване на различията са необходими конкретни мерки като повече инвестиции, подкрепа за бизнеса и развитие на човешкия капитал.

Фиг. 2. Регионално деление на България по райони за планиране (ниво NUTS2)
Източник: НСИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Икономическият потенциал на регионите е важен за преодоляване на регионалните неравенства в България. Анализът показва значителни различия между регионите по показатели като БВП на човек, безработица и вътрешна миграция. Според направеното изследване и проучване, Северозападният регион остава най-слабо развит, а Югозападният – най-силен икономически.

Примери от различни региони показват, че инвестиции в образованието, туризма и иновации водят до икономичеса активност и нови работни места.

В заключение, за да има реален ефект е необходимо да се използват ефективно национални и регионални политики, проекти и да се предостави подкрепа за малки и средни предприятия. Стратегическото използване на икономическия потенциал на всички региони е от съюествено значение за постигане на по-равномерно икономическо развитие и устойчив растеж.

REFERENCES

Agri.bg 2014, 'Farmers from Northern Bulgaria received funding of over 8.3 mln BGN from NGF', viewed 15 March 2026 <https://agri.bg/novini/fermeri-ot-severna-balgariya-sa-poluchili-finansirane-za-nad-8-3-mln-lv-ot-ngf>

Economy.bg 2025, '500 million euros of investments should turn the port of Varna into a regional hub', viewed 15 March 2026 <https://www.economy.bg/economy/view/62614/500-mln-evro--investicii-tryabva-da-prevyrnat-pristanishte-Varna-v-regionalen-hyb>

Ministry of Economy and Industry 2021, Programme "Competitiveness and Innovation in Enterprises 2021–2027", Sofia.

Minkov, V. 2026. 'The regions with the highest growth and the largest economic decline in the EU in 2024 are in Bulgaria', viewed 15 March 2026 <https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/ikonomika/2026/02/18/4883647_regionite_s_nai-visok_rust_i_s_nai-goliam_spad_na/>

Nikolov, A. 2026. 'Regional inequalities are growing', viewed 10 March 2026 <https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/ikonomika/2026/03/02/4881645_regionalnite_neravenstva_stavat_vse_po-golemi/>

NSI 2019. 'Administrative-territorial and territorial division of the Republic ot Bulgaria as of 31.12.2019', viewed 05 March 2026 <https://www.nsi.bg/file/22686/ATTD_RB_2019_BG.pdf>

NSI 2025. 'Gross domestic product (GDP) - national level - third quarter of 2025 - preliminary data', viewed 08 March 2026 <https://www.nsi.bg/en/press-release/gross-domestic-product-gdp-national-level-8882>

NSI 2026. 'GDP – regional level', viewed 10 March 2026 <https://www.nsi.bg/statistical-data/141/429>

NSI n.d. Areas forming NUTS 2 level, viewed 05 March 2026 <https://www.nsi.bg/nrnm/special/ekatte/areas-level-two >

NSI n.d. 'Unemployed persons and unemployment rates - national level; statistical regions; districts', viewed 05 March 2026 <https://www.nsi.bg/statistical-data/169/546>

Petkova, J. 2025. 'Burgas Municipality and Industrial and Logistics Park – project progress', viewed 18 March 2026 <https://www.burgas.bg/bg/novini/obshtina-burgas-i-industrialen-i-logistichen-park-burgas-ad-otchitat-napredaka-po-izpalnenieto-na-strategicheski-infrastrukturen-proekt>

Plovdiv.bg n.d. 'Plovdiv 2019 – Culture and Events', viewed 17 March 2026 <https://www.plovdiv.bg/item/culture/plovdiv2019/ >

Stoyanov, A. 2015. 'Sociological analysis of economic inequalities: methodological problems', *Scientific Works of UNWE*, no. 2, pp. 281–323.

Taylor & Francis n.d., Economic potential, viewed 20 February 2026 <https://taylorandfrancis.com/knowledge/Engineering_and_technology/Industrial_engineering_%26_manufacturing/Economic_potential/>

За контакти:
Мария Димчева, докторант
Служебен адрес: гр. Велико Търново 5000, ул. „Арх. Г. Козаров" № 1А
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий", Стопански факултет
Катедра „Икономическа теория и МИО"
Ел. поща: mariadimchevaaa@gmail.com